

TOPLUMLARIN GELİŞMİŞLİĞİNDE MÜZİĞİN ETKİLERİ *

†Öğr. Gör. Ülkü AKKUŞ

*1924-2004 Musiki Muallim Mektebinden Günümüze
Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sempozyumu Bildirisi
SDÜ, 7-10 Nisan 2004, Isparta

GİRİŞ†

Cumhuriyetimizin kurucusu M. Kemal ATATÜRK, “Sanattan mahrum kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” vurgusu ile gerçekte sanatsız toplumsal yaşamın olanaklı görünmediğini bildirmektedir. Hiç kuşkusuz bir ulusun hayat damarı demek, en başta o ulusun kültürü, ekonomisi ve eğitimi demektir.

Gerçekten sistemli bir eğitim programı olmayan bir ulusun kültürel düzeyinden ve buna bağlı olarak olumlu bir ekonomik birikiminden söz edilemez. Yine sanatta geri kalmış ama sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yönden ileride olan bir ulusun varlığından söz edilemeyeceği gibi, sanatta ileri düzeyde olup da sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yönden geri kalmış bir ulus da gösterilemez. Çünkü toplumun kültür ve sanat hayatı ile sosyal ve ekonomik hayatı karşılıklı ilişki içerisinde değişme ve gelişme göstermektedir.

“Kültür ve sanatta yükselmiş toplumlar, disipline olmuş, görgü ve bilgi seviyeleri yükselmiş, medenileşmiş ve sosyalleşmiş toplumlardır. İleri seviyede disipline olmuş toplumlar, ileri düzeyde gelişme anlayışı ve çalışma disiplinine kavuşmuş toplumlardır. Böyle toplumların ekonomik ve sosyal hayatları da disipline olur.” (AKKAŞ, 1986: 82) Öyleki, ulusun gelişmişliği kültür, ekonomi ve sanat üçgeninde bir bütün olarak karşımıza çıkar. Bu bütünü korumak ve geleceğe taşıyabilmek için sağlam bir de kaide gerekmektedir. Burada bütünün kaide si eğitim, geleceğe taşınılabiliğini sağlayacak olan da eğitim programlarıdır. Bunu gerçekleştirecek olan eğitim programlarının toplumun gereksinimleri doğrultusunda geliştirilmesi ve sistemleştirilmesi kaçınılmazdır.

Bütün toplumlar kendi sosyal ve kültürel varlıklarını korumanın en önemli aracı olarak eğitimi görmüşlerdir. Başlangıçta kültüre bağımlı olan eğitim zamanla kültürü etkilemeye başlamıştır. Bununla birlikte eğitimin ekonomik kalkınma için bir tür ‘ön koşul’ kabul edilmesi, politik gelişim, sosyal ve ekonomik hareketliliğe olan etkileri son yıllarda üzerinde en çok durulan konular arasında yer almaktadır.

Eğitim, bireylerin ve toplumun gelişmesinde, ulusların oluşmasında en temel gerekliliktir. Toplumun eğitim düzeyi yükseldikçe istikrarlı demokrasiler yaşanır. Bir toplumdaki kurumların topluma sundukları hizmetlerin niteliği, o toplumdaki eğitimin niteliğine bağlıdır.

Eğitimin toplumdaki dayanaklarından biri de sanattır. Bunu büyük önder Atatürk şöyle ifade etmiştir;“Kültür ve eğitim yalnız okulda verilmez. Tiyatro, resim sergisi, konserler de kültür ve eğitimi ilerletir. Halk yığınlarını eğitmekle görevli devlet, sanata önem vermezse, topluma seslenme yeteneğini yitirir. Yani bindiği dalı keser.”

Kitlesel heyecanı sağlayan, birlikteliği, paylaşımı, ortak hislerde birleştiren sanat dallarından biri de müziktir. “ İnsanlığın var oluşundan bu yana bireyi ve toplumu besleyen başlıca insanca yaşam ve kültür damarlarından biridir. Müzik kültürü bu damardan bireye ve topluma akan kendine özgü bir kültürel özsu’dur.”(UÇAN, 2000:10)

Müziğin toplumsal hayattaki etkinliğinin bilincinde olan toplumlar, özellikle eğitim alanının da üzerinde titizlikle durmaktadırlar. Çünkü müzik,” hem özgürlüğü, hem disiplini ile, uygar bir toplumun ne olabileceğini gösteren bir örnektir.”(EDMAN,1977:58)

1. TOPLUMSAL VE SİYASAL GELİŞME İLE EĞİTİM

Ünlü siyasal bilimci Gabriel A. Almond ve James S. Coleman dünyada uygulanmakta olan siyasal sistemleri üç gruba ayırmışlar, bu siyasal sistemlerin geçerli olduğu ülkelerdeki okur - yazarlık oranlarını da gözden geçirmişler ve ilginç bulgular ortaya çıkarmışlardır

† * Cumhuriyet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri A.B.D. Öğretim Görevlisi

- "Otoriter siyasal sistemlerle yönetilen ülkeler: Politikalarının tek adam, bir grup, ya da tek bir parti tarafından yönlendirildiği otoriter siyasal sistemlere sahip olan ülkelerde, okur-yazarlık oranı genellikle, bu rejimlerin geldiği dönemlerde, %50'nin altındadır. Bu ülkelerde; zamanla, okur-yazarlık oranları yükseldikçe toplum yeni bir siyasal aşamaya gelebilmektedir.

- Yarı-Demokratik siyasal sistemlerle yönetilen ülkeler: İçinde muhalefet gruplarına izin verilmiş tek partiye ya da birden fazla partiye, parlamento, anayasa mahkemesi, seçim gibi demokratik kurumlara sahip olan; fakat halkın yegane siyasal güç durumuna gelemediği ülkelerdir. Siyasal yaşamda etkin başka güçler vardır. Biçimsel olarak demokrasinin var olduğu, fakat sağlıklı işlemediği, sık sık kazalara uğradığı bu ülkelerde okur - yazarlık oranının %50-90 arasında değiştiği görülmektedir.

- Demokratik siyasal sistemlerle yönetilen ülkeler: Coleman ve Almond'a göre; bunlar çoğulcu, özgürlükçü demokrasinin sağlıklı olarak yaşayabildiği ülkelerdir. Her türlü görüşün, siyasal arenada, bir hizmet yarışı ve barış içinde birarada bulunabildiği, hoşgörünün egemen ve seçmenin siyasal iktidarları belirlemede ve değiştirmede tek etkin güç olduğu toplumlardır bunlar. Demokratik siyasal sistemlerin sağlıklı bir biçimde yaşayabildiği ülkelerde, okur-yazarlık oranı %90-95'leri çoktan geride bırakmıştır.

Özet olarak; toplum bilimciler, siyasal gelişme ile eğitim düzeyi arasında doğrusal ilişkiler olduğunu dikkati çekmektedirler. KAYA, 1998: 9,11)

Toplumsal Değişme ve Eğitim Düzeyi: Eğitim - Kalkınma ilişkileri incelendiğinde bu konuda siyaset bilimci Fred Riggs toplumsal değişme ve yönetsel gelişmeye ilişkin çalışmasında, toplumları üç gruba ayırmaktadır.

- Tarımsal Toplumlar: Bu toplumlar, geleneksel toplumlardır. Siyasal, ekonomik, askeri, sağlık, din vb. alanlara ilişkin tüm işlevler bir kişinin, ya da bir grubun elinde toplanmıştır.

Bu aşamadaki toplumlarda okur - yazarlık oranı %20'nin altındadır. Nüfusun çoğunluğunun yaşadığı kırsal kesime okul ve öğretmen ulaştırılamamıştır. Okur - yazar olmayan nüfusun oranının yüksek olduğu böyle toplumlarda, kişi davranışları genellikle, geleneklerle belirlenmekte ve insanların dünyaları, dünya görüşleri bağlı oldukları gruplarla sınırlı kalmaktadır.

- Geçiş Toplumlari: Tüm işlevlerin bazı güçlerin eline geçmekte olduğu toplumlardır. Aydın ve yöneticilerin dış dünya ile ilişkilere geçmesi, halka birşeyler verme isteği, yukarıdan gelen sosyal ve ekonomik haklar, ilköğretimin yaygınlaştırılmasına bağlı olarak okur-yazarlık oranında bir canlanma, meslek okullarının çoğalmaya başlaması, siyasal isteklerin görünmesi, siyasal hakların verilmesi bu aşamaya gelişin bazı özellikleridir. Okur-yazarlık oranı %50-60' ları bulur.

Çağdaşlaşma çabası içinde olan bir toplumdur geçiş toplumu. Burada; eğitimin en önemli rolü, çağdaşlaşma için gerekli olan iletişim ağını oluşturmuş olması ve yaygınlaştırmasıdır.

- Sanayileşmiş Toplumlari: İşlevlerin birbirinden ayrıldığı, her alanda yeni toplumsal güçlerin, dengelerin var olduğu aşamada bulunan toplumlardır. Okur-yazarlık %100'e ulaşmıştır. İlk ve orta öğretim sorunu kalmamış, yüksek öğretimde okullaşma oranları %50' lere ulaşmıştır.

Böyle bir toplumda yaşayan kişinin, geri kalmış bir toplumda yaşayan bir kişiye göre 100 kat daha fazla bilgi - haber sağlayabildiği tahmin edilmekte olup, bu bilgilerin % 60'ı okuma yoluyla kazanılmaktadır." (KAYA, 1989 : 26,27,28)

Özet olarak; Fred Riggs, toplumsal değişme ile eğitim düzeyi arasında doğrusal bir ilişki olduğuna dikkat çekmektedir.

2. EKONOMİK GELİŞME VE EĞİTİM

Bir ülkenin kalkınması, o ülke halkının gelişmesi ile doğrudan ilişkilidir. "Kalkınma bir davranış değiştirme sorunudur. Ekonomist Arthur Lewis'in belirttiği gibi, eğer eğitim yoluyla halkın davranışları değiştirilmeden, Kuzey Amerika'daki dev sanayi tesislerini bir sihirbaz değneğiyle bir gecede Hindistan'a nakletmek mümkün olsaydı, bu tesisler birkaç yıl içinde çökerdi." (KAYA, 1998 : 4)

"Ekonomistlerin Gayri Safi Milli Hasıla'da, kişi başına düşen milli gelirden, sanayileşmede artış olarak tanımladıkları ekonomik büyüme gerçekte, yeni bilimsel bilgilerin

birikimi ve bu bilgilerin teknolojiye uygulanmasından ibarettir. Yeni bilgiler edinmenin ve bilgileri teknolojiye uygulamanın anahtarı da eğitimidir.

Ünlü ekonomist ve diplomat J.K.Galbraith soruyor: “Acaba, dünyada eğitim düzeyi çok yüksek olup da geri kalmış bir toplum, ya da eğitim düzeyi çok düşük olup yüksek bir uygarlık yaratmış, kalkınmış bir toplum var mıdır? Gerçekten de, kaba gözlemlerle bile bugün dünyamızda eğitim düzeyi yüksek olup da geri kalmış bir toplum gösterilemeyeceği gibi, eğitim düzeyi düşük olup da sanayileşmiş, kalkınmış bir toplum da gösterilemez.

Özellikle, 1960 yılından beri, okur-yazarlık oranı, ilk, orta ve yüksek öğretimde okullaşma oranı, eğitim teknolojisinin yaygınlık derecesi, eğitim ve öğretim programlarının niteliği gibi pek çok ölçütle belirlenen eğitim düzeyinin yükseltilmesi, bütün toplumsal, ekonomik, yönetsel ve siyasal gelişmeler –kısaça kalkınma- için bir önşart olarak düşünülmektedir.

Birleşmiş Milletler adına araştırmalar yapan bir grup ekonomist, ekonomik büyümenin sağlanmasında en anlamlı değişkenleri saptamaya çalışmış ve dünyadaki ülkeleri kişi başına milli gelir bakımından, kabaca üç grupta toplamıştır. Böylece, kişi başına düşen milli gelir ya da ekonomik büyüme ile eğitim düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.” (KAYA, 1989 : 24)

3. KÜLTÜREL GELİŞME VE EĞİTİM

Herriot’a göre “kültür, öğrenilen bilgiler unutulduktan sonra insanda kalan şeydir.”(ÇELİK, 2002 : 475) Birbirinden farklı 254 kültür tanımı yapılmıştır. Bununla birlikte, bu tanımların üzerinde durduğu ortak yanlar da bulunmaktadır. Yine, insanın yaptığı ve yarattığı her şey olarak da görülebilir.

Kültür, toplumu ifade eden, bünyesinde taşıdığı maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Kısaça kültür, toplumun taşıdığı elbise ile sahip olduğu kişiliğidir.

Toplumlar, bilim ve teknolojiye gelişmelere kapalı kalamazlar. Bir toplumun, dünyadaki gelişmelere seyirci kalması, üstündeki elbisenin kalitesiz, mevcut kişiliğinin donanımsız bireylerden oluşması demektir. Çünkü kültürün gelişmesi, bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle hız kazanarak bugünkü durumuna gelmiştir. Bu bağlamda “kültürel gelişme, kültürü oluşturan öğelerin daha ileri biçimler oluşturabilmek üzere değişmesidir. İleri kültür biçimi, toplumları oluşturan insanların etkinlik ve verimliliklerini artırmaya ve çevre şartlarına olan egemenliklerini üst düzeye çıkarmaya yarayan, gelecek için daha fazla imkan sağlayan yeni bir düzendir.” (AKKAŞ,1986:8)

Kültür birikimdir, kolektiftir, süreklidir, en önemlisi de bir aktarımdır. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan vasıtalarından biri eğitimidir. Eğitim sistemi, bir ulusun sahip olduğu tüm maddi ve manevi değerleri geleceğe iletirken toplumun doğru, sürekli, kalıcı, aralıksız düzenli bir şekilde yürümesini sağlar.

“Eğitim, toplumun genç üyelerinin var olan kültüre, yetişkin üyelerce bilinçli, amaçlı ve düzenli biçimde hazırlanması sürecidir.”(GÜNEY,1998:89) “Eğitim; değerler, kültür ve ideoloji üretir, bilgi üretir, hüner geliştirir(iş, meslek, sanat vb.), bütün bunları aktararak yeniden üretimi sağlar.” (KAYGISIZ,2000:247)

Bireyin kültür ve yaşam düzeyini belirterek toplumdaki yerini almasını sağlar. Diğer yandan “kültür değerlerinin tartışılmayacağı önyargısı, eğitimde durağan bir yapı oluşturur. Gelişme görülmez. Oysa genç kuşaklar kültür varlıklarını, geleneksel kurum ve değerleri öğrenmek, eleştirmek, irdelenmek üzere yetiştirilirlerse gelişim olanağı artar.” (ERBİL,1997 :150)

Bugün ister gelişmiş, ister az gelişmiş olsun tüm ülkeler için önem taşıyan eğitim, “gelişmekte olan ülkeler için gelişmeyi, gelişmiş ülkelere yetişmeyi sağlamada önemli rol oynar. Gelişmiş ülkeler için ise bu rol daha çok kendi sürekli gelişmeleriyle gerekli ilişkiyi kurup sürdürme biçiminde eğitim sistemine yüklenmiştir.” (GÜÇLÜOL,1989:32)

Bilgiyi, birikimi ve tüm değerleri geleceğe taşınabilirlik işlevini yürüten eğitim programlarının, günün koşullarına uygun, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde hazırlanması gerekir ki, bu da çağdaş bir eğitim programını gerektirmektedir. “Çağdaş eğitim programının biri ‘tasarlanan’ öteki ‘gerçekleşen’ olmak üzere iki önemli boyutu vardır.. Tasarlanan program ile gerçekleşen program arasında az-çok fark olabilir. Bu bakımdan eğitim etkinliklerinde, tasarlanan ile gerçekleşen arasındaki farkın en aza indirilmesine hatta olabilirse yok edilmesine çalışılır.” (UÇAN,1989:53)

4. KÜLTÜR-SANAT GELİŞİMİNDE MÜZİK

Kültür aktarımında en önemli vasıtalarından biri de sanattır. "Sanat; bireylerin ve kitlelerin duygusal ve düşünsel anlatım biçimidir." (KARKIN,2002:C.Ü.Açılış Dersi) Böylelikle sanat, insanların duygu ve düşüncelerini geliştirerek toplumların gelişimini sağlamıştır. Bununla birlikte Sanat, "sosyal ruhu canlandırır ve onları sosyal hayatın asıl kaynağına götürür."(PAZARLI,1970:204)

Atatürk bu konuyu, "Bir milleti yaşatmak için birtakım temeller gerekir. Ve bilirsiniz ki, bu temellerin en önemlilerinden biri sanattır." diyerek ifade etmiştir. Toplumların kültür ve sanat hayatındaki gelişmelerle, sosyal ve ekonomik hayatındaki gelişmeler karşılıklı ilişki içindedir. İleri bir kültür - sanat anlayışına sahip toplumların sosyal ve ekonomik yaşamı da aynı çizgide seyreder.

Sanatın sözcülerinden biri de müziktir. Tek bir sesle başlayıp, o anı saran müzik, toplumsal heyecanın, paylaşımın, birlikteliğin ve yaşamın ortak bir ifadesidir. Bu bağlamda "müziğin toplumsal görevi gerçekliği yansıtmak değil, bu etkiyi sağlamaktır." (FISCHER,1995 : 184)

"İlk işitişte o kadar eksiksiz olarak doğal, daha yakından bakılınca son derece disiplinli ve ölçülü, hem batarcasına duygusal, hem soğuk bir biçimde zihinsel olan bu sanatın, hayatla toplum üzerindeki etkileri düşünüldüğünden de fazladır. Hem özgürlüğü, hem disiplini ile müzik, uygar bir toplumun ne olabileceğini gösteren bir örnektir." (EDMAN,1977:58) Çünkü müzik, "bireyler, birey ile toplum, toplumsal kesimler ve toplumlar arasında tanışma, anlaşma, kaynaşma, paylaşma, yaklaşma, işbirliği birleşme ve bütünleşmeyi sağlar" (UÇAN, 1997: 13) Platon ise, "ince bir müzik duyarlılığı, uygarlığa en çok yaklaştıran bir eğitim aracı olabilir,"(EDMAN, 1977: 59) uyarısında bulunmuştur. Yine bu konuda, Platon "yönetenleri ve yönetilenleriyle bütün toplumun ruh sağlığı müzik eğitimine bağlıdır, ancak onunla sağlanabilir. Bu bakımdan müzik, birey ve toplum eğitiminin temeli olmalıdır" (YILDIZ, 2002: 5) diyerek, müziğin bireyden topluma uzanan bütünün eğitimsel önemini vurgulamıştır.

Toplumların eğitimi, bireysel eğitimle eş güdümlüdür. Bireysel eğitim, eğitim kurumları, çevre ve ailede gerçekleştirilir. Okul, çevre ve ailede gerçekleştirilen eğitim birbirini tamamlayıcı ve bütünleyicidir. Eğitim kurumlarında uygulanan müzik eğitimi yoluyla bireylerin edindikleri birikim toplumsal bütünleşmede önemli bir zemin oluşturur.

Toplum ve eğitimde müziğin gücüne en çok inananlardan biri de hiç şüphesiz Martin Luther'dir. O'nun, "müzik tüm erdemlerin tohumudur. Toplum ve özellikle gençlik bu Tanrısal sanatla yükseltilebilir." ifadesi her döneme örnektir. Bugün, müziğin birey ve toplum üzerindeki etkilerinin bilincinde olan "her toplum, eğitime, eğitim programları içinde müzikle eğitime önem vermek durumundadır.

Sokrat'a göre felsefe müziğin en yüksek noktasıdır. Ancak bu yolla şüphe eden, eleştiren, analiz eden, yorumlayan, çözüm üretebilen, özgüvenli, sorumlu, duyarlı ve erdemli bireylerin oluşturduğu topluma ulaşılabilir ki bu da toplumsal, siyasal, ekonomik kültürel gelişmeyi gerçekleştirecek olan toplumun ta kendisidir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Kalkınma ; davranışların rasyonelleşmesini gerektirir. Rasyonel davranışlar; gelişmeye açık kafalardaki değişimin ürünleridir. Dolayısıyla eğitim ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişimin ön koşuludur.

5.2. Bir devletin kültür politikasını belirleyen ; o toplumun sosyo- kültürel ve sosyo-ekonomik yaşantısıdır. Kültürel yapı, toplumların gelişmişliğinin bir göstergesidir. Kültürün taşıyıcılığını üstlenmiş olan eğitim, bir toplumun temelidir. Bu nedenle eğitim programlarının sistemli, çağın koşullarına uygun ve süreklî geliştirilmesi gerekmektedir.

5.3.Müziğin ; Bireylerin duygusal ve düşünsel gelişimi üzerindeki etkilerinden dolayı, eğitim programlarında, müzik eğitimi üzerinde ciddiyetle durulmalı ve müzik bu yönüyle değerlendirilerek programlanmalıdır.

5.4.Konfüçyus'un "bir toplumda müzik bozulmuşsa her şey bozulmuş demektir." sözünden hareketle topluma sunulan müziğin programlı ve nitelikli olmasına özen gösterilmeli bu nedenle basın yayın organlarının programları gelişime açık ve eş güdümlü olmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKKAŞ, Salih, Kùltür – Sanat ve Mùzik , Ankara, 1986,
- Çelik, Yakup, Sanat ve Edebiyatta Genel Kavramlar, Mehmet SALİHOĞLU, Eğitim Ve Yaşam , Nehir Yayınları, İstanbul, 2002,
- EDMAN, Irwin, Sanat ve İnsan Estetiđi Giriş, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1977,
- ERBİL, Devrim, Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim, “Çağdaş Sanat Ve Eğitim” ÇY.D.D Yayınları, İstanbul. 1997,
- FICHER, Devrim, Sanatın Gerekliliđi, Dayel Yayınları, İstanbul, 1995,
- GÜÇLÜOĞLU Kemal, “Eğitim Kalkınma ve Bazı Göstergeler” İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakùltesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu, Malatya, 1989.
- GÜNEY , Salih, Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimleri Sözlüđü, Ankara , 1998.
- KAYA , Yahya Kemal, “Kalkınmada Eğitimin Rolü” İnönü Üniversitesi Eğitim Fakùltesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu, Malatya, 1989.
- KAYA, Yahya Kemal, Eğitim ve Kalkınma, Bilim Yay , Ankara, 1998.
- KAYGISIZ, Mehmet , Tükler de Mùzik, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000,
- PAZARLI, Osman , Sosyoloji Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
- UÇAN , Ali, “Çağdaş Eğitimde Program Geliştirme Sürecini Genel Bir Bakış” İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakùltesi, Eğitim Bilimleri Sempozyumu, Malatya, 1989.
- UÇAN , Ali, Mùzik Eğitimi Temel Kavramlar – İlkeler – Yaklaşımlar, Mùzik Ansiklopedisi Yayınları , Ankara, 1997,
- UÇAN , Ali , Geçmişten Günümüze, Günümüzden Geleceğe Türk Mùzik Kùltürü, Mùzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 2000.
- YILDIZ, Gökay, İlk Öğretimde Mùzik Öğretimi , Anı Yay, Ankara, 2002.